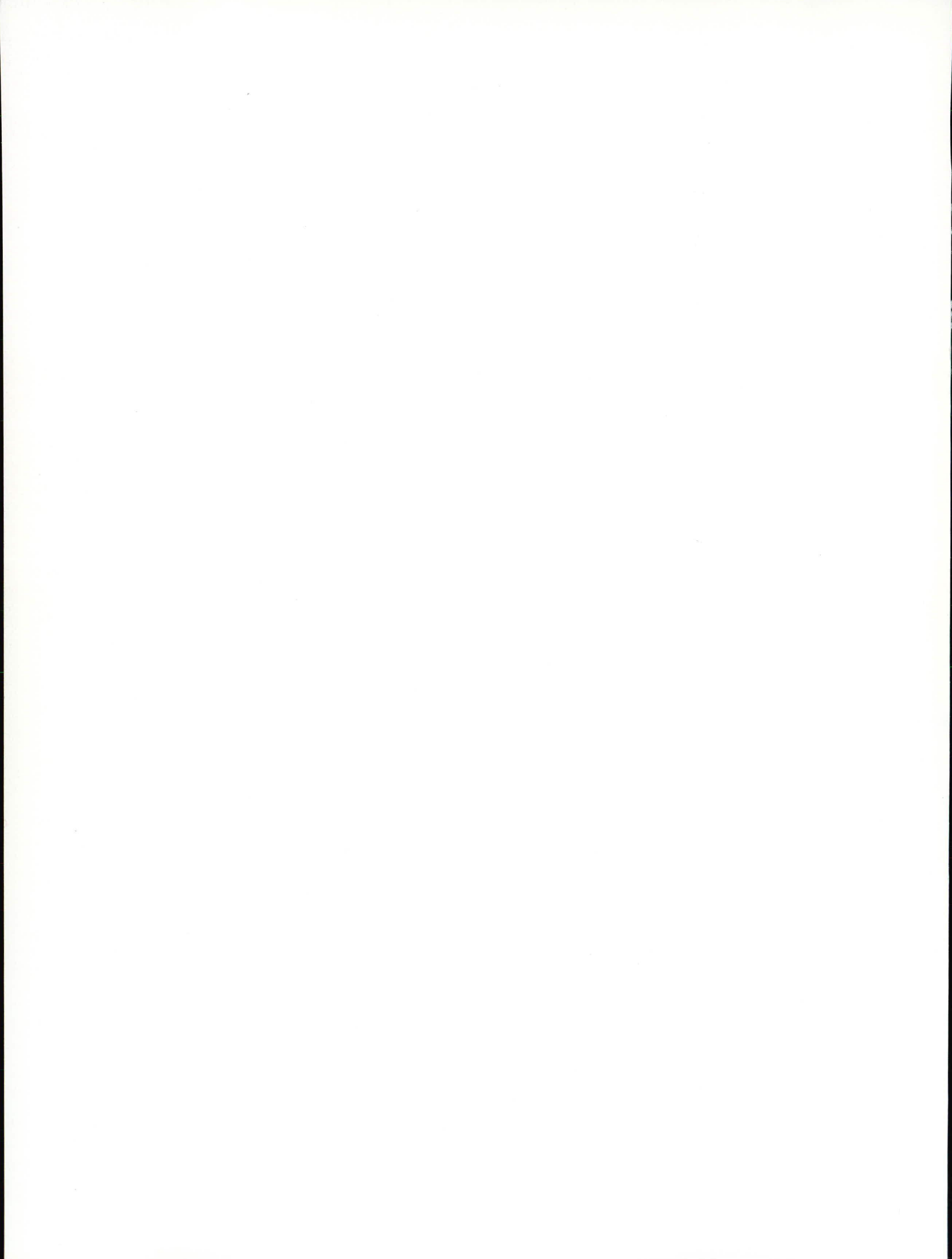

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

4 KONSEPTEN

BROTT **BIRGITTE JANSSEN**
OTTO HAMER

Voorwoord

Brott staat voor de Utrechtse kunstenaars Otto Hamer en Birgitte Janssen, die zich sinds geruime tijd bezig houden met de vraag op welke wijze de beeldende kunst zinvol kan worden aangewend voor maatschappelijke doeleinden. Hun vrije werk, bestaande uit series schilderijen en grafiek, kan gezien worden als een reeks voorstellen in die richting. Met systematische vormontwikkelingen en consequent gebruik van heldere en eenvoudige kleuren sluiten Birgitte Janssen en Otto Hamer aan bij de konstruktivistische traditie die, in hun ogen, de grootst mogelijke objectiviteit en daardoor verstaanbaarheid garandeert. Naast het vrije werk maken zij ook ontwerpen voor de gebouwde omgeving, waarbij de nadruk ligt op systematische kleurtoepassing. Zij vinden, met het Werkkollectief Beeldende Kunstenaars, waarvan zij deel uit maken, dat de beeldende kunstenaar een bemiddelende functie kan uitoefenen tussen bouwende instanties en gebruikers; beeldende kunstenaars moeten in staat geacht worden om de wensen van gebruikers om te zetten in beeldende toepassingen van vorm, kleur en materiaal. Op deze wijze werkten zij samen met anderen in de Amsterdamse Dapperbuurt en ook nu maken zij deze opvattingen waar in Utrechtse projecten van het werkkollectief. Met de tentoonstelling van het recente vrije werk van Brott wordt het beeld van dit specifieke denken over beeldende kunst weer wat verder gecompleteerd.

Hoos Blotkamp

CATALOGUS

in het Prentenkabinet:

Eerste konsept:

1. serie van 6 zeefdrukken BROTT I, 1 t/m 6 gemaakt in 1976
2. serie van 6 zeefdrukken BROTT II, 7 t/m 12 gemaakt in 1976
beide series ingelijst 56,5 x 56,5 cm
3. kleurdruk: ongesneden vel van de 6 kleurdrukken uit het BROTT boekje,
91,7 x 69 cm
4. BROTT boekje Centraal Museum Mededelingen nr. 19, november 1977
per pagina uiteengelegd + 6 kleurdrukken

Tweede konsept:

serie van 10 kleine schilderijen, gemaakt in 1978
ingelijst; afmetingen in lijst: 46,3 x 46,3 cm

in de Tuinzalen:

Derde konsept:

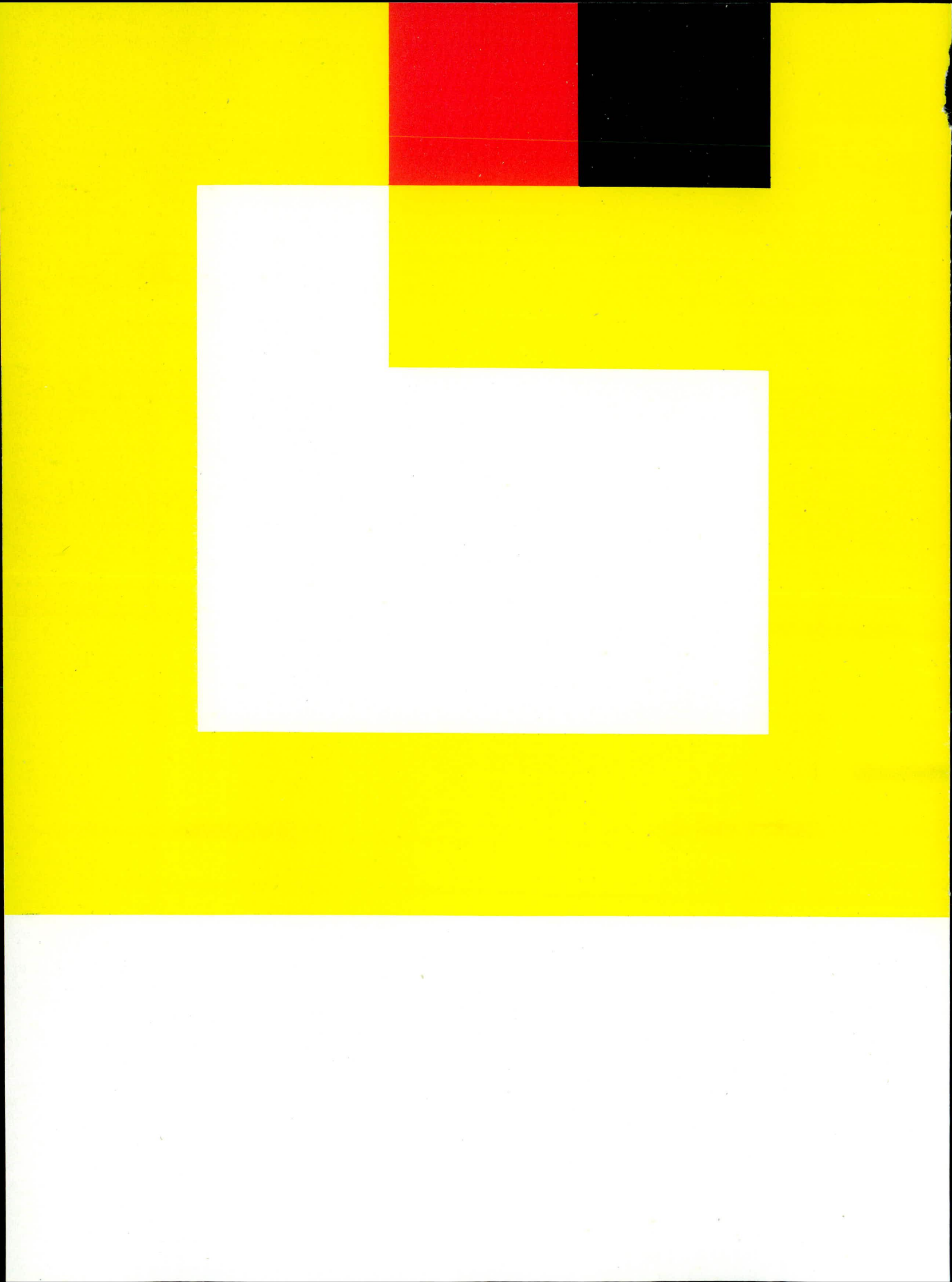
serie van 12 schilderijen, gemaakt in 1978
afmetingen van ieder schilderij 1 meter x 1 meter

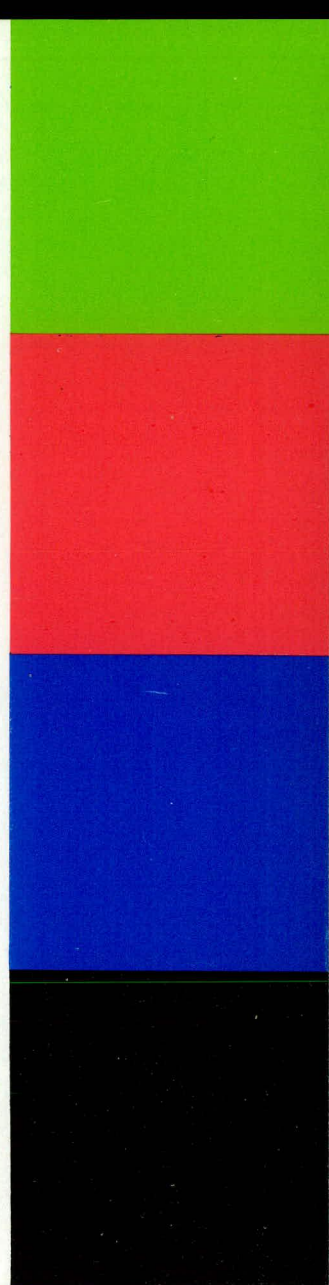
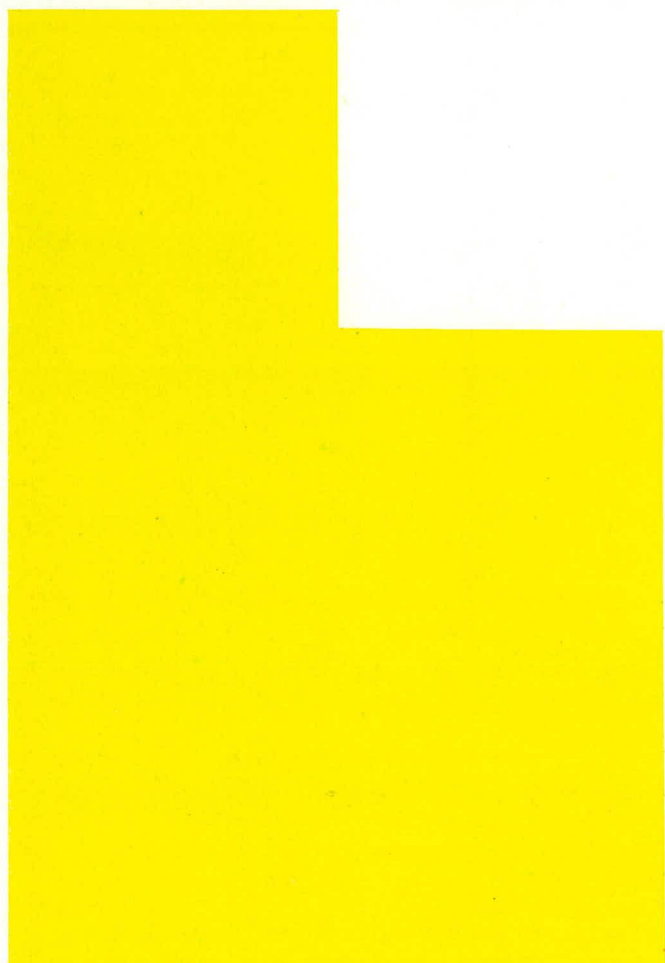
Vierde konsept:

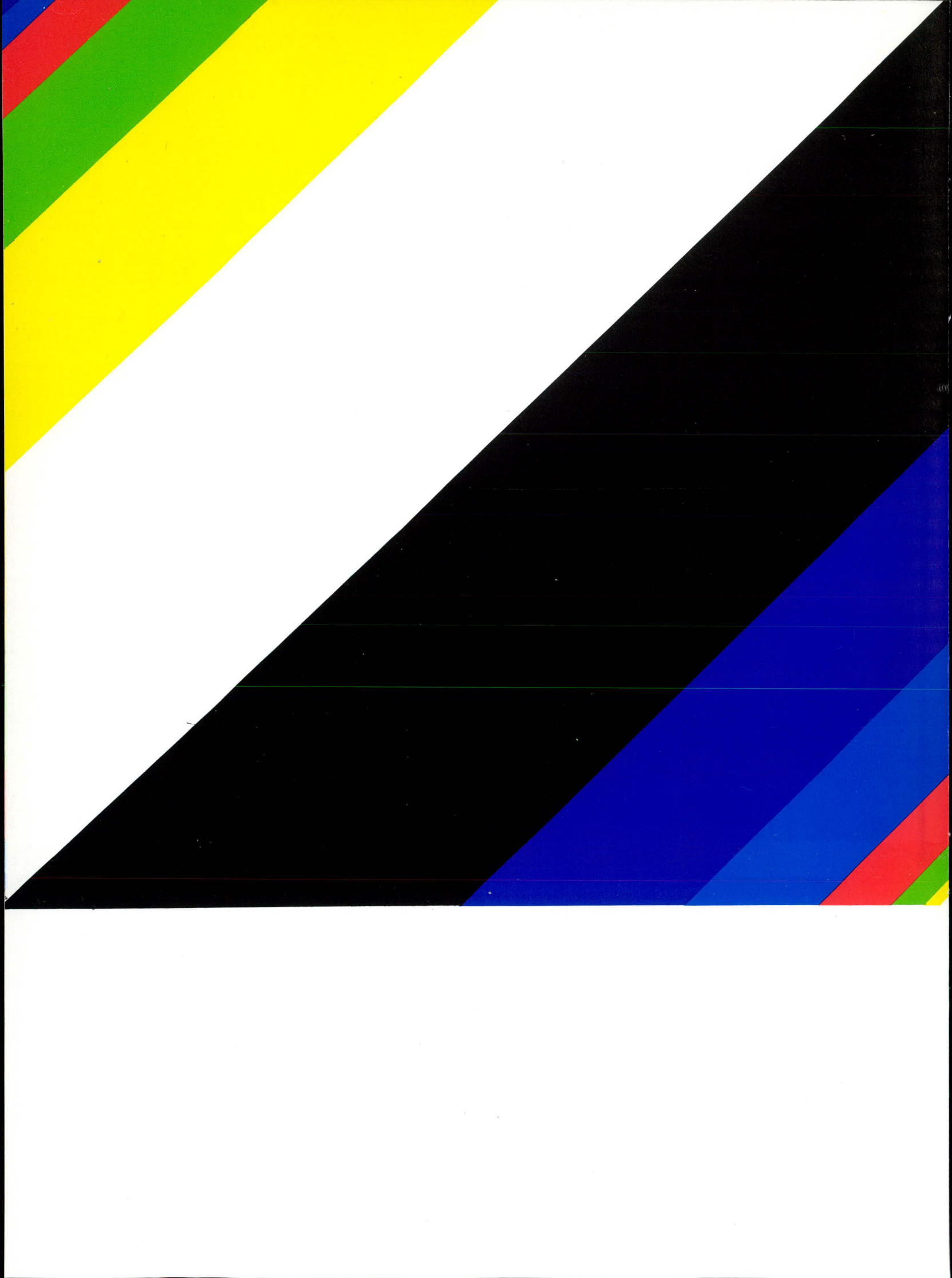
serie van 12 schilderijen van twee tegengestelde kleurreeksen,
gemaakt in 1979

- 4 schilderijen bestaande uit 2 panelen van ieder 1 meter x 1 meter;
lengte 2 meter, hoogte 1 meter
- 1 schilderij bestaande uit 3 panelen van ieder 1 meter x 1 meter;
lengte 3 meter, hoogte 1 meter
- 1 schilderij bestaande uit 4 panelen van ieder 1 meter x 1 meter;
lengte 4 meter, hoogte 1 meter
- 3 schilderijen bestaande uit 4 panelen van ieder 1 meter x 1 meter;
lengte 2 meter, hoogte 2 meter
- 3 schilderijen van het formaat 1,50 meter x 1,50 meter

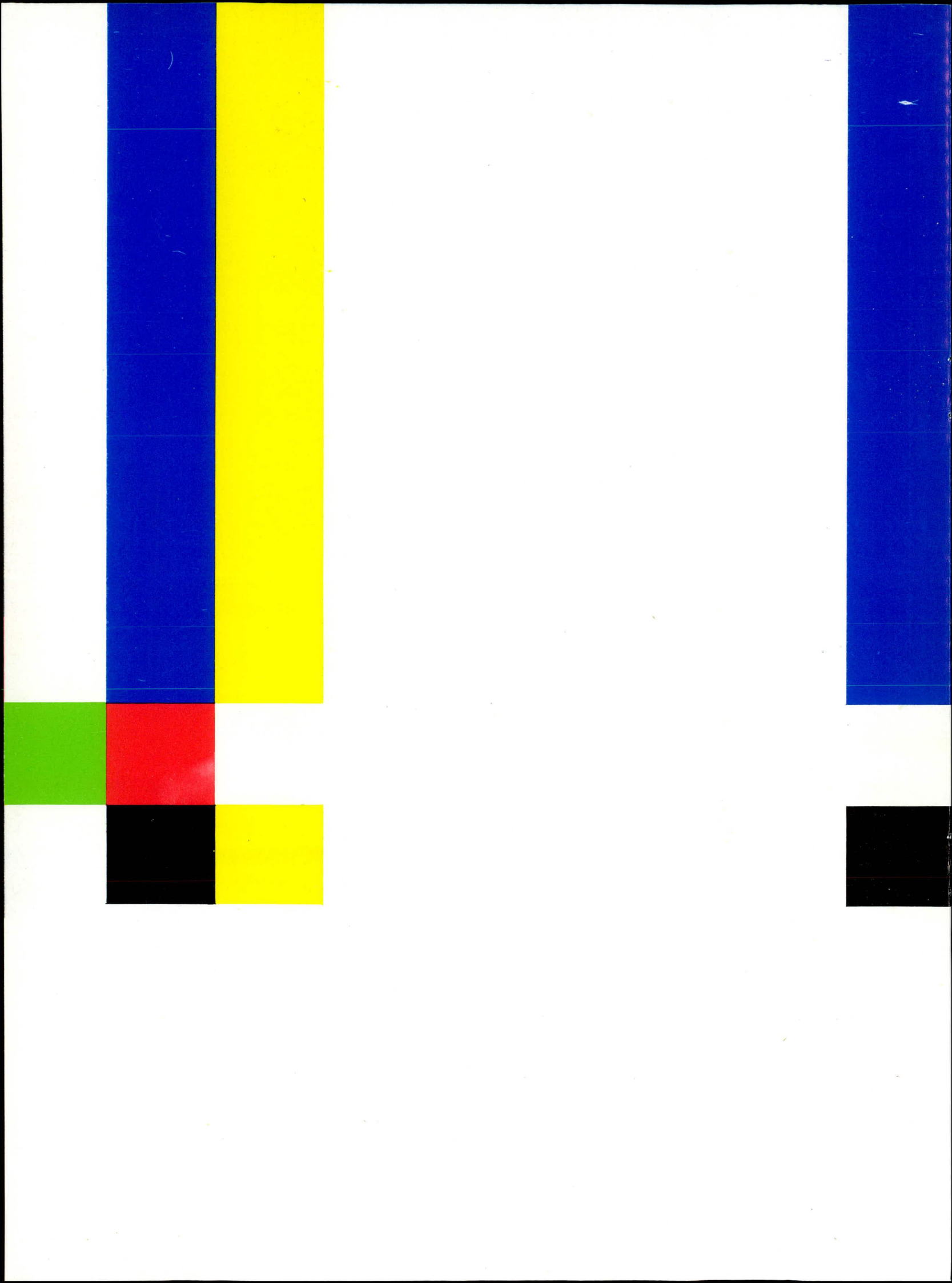

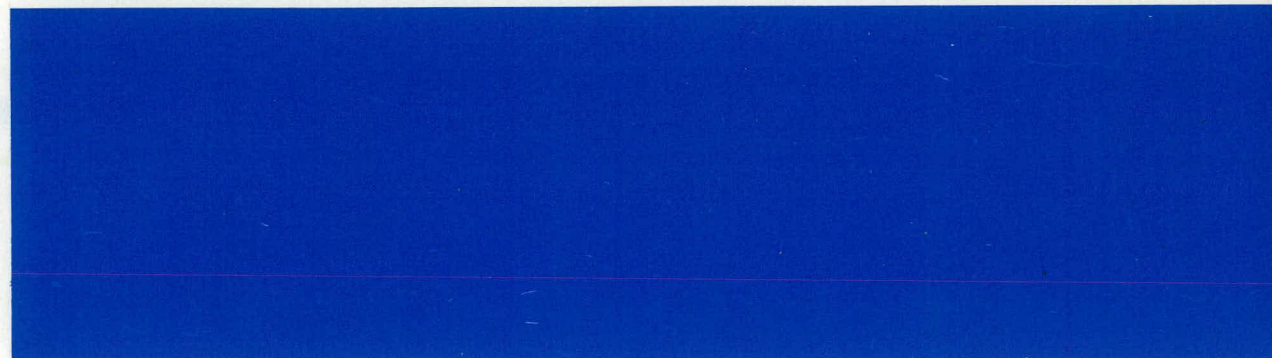
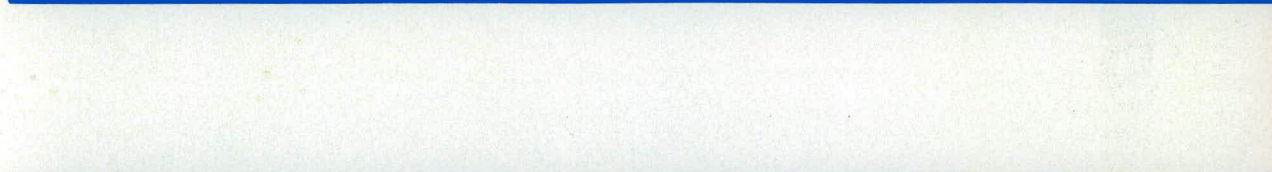
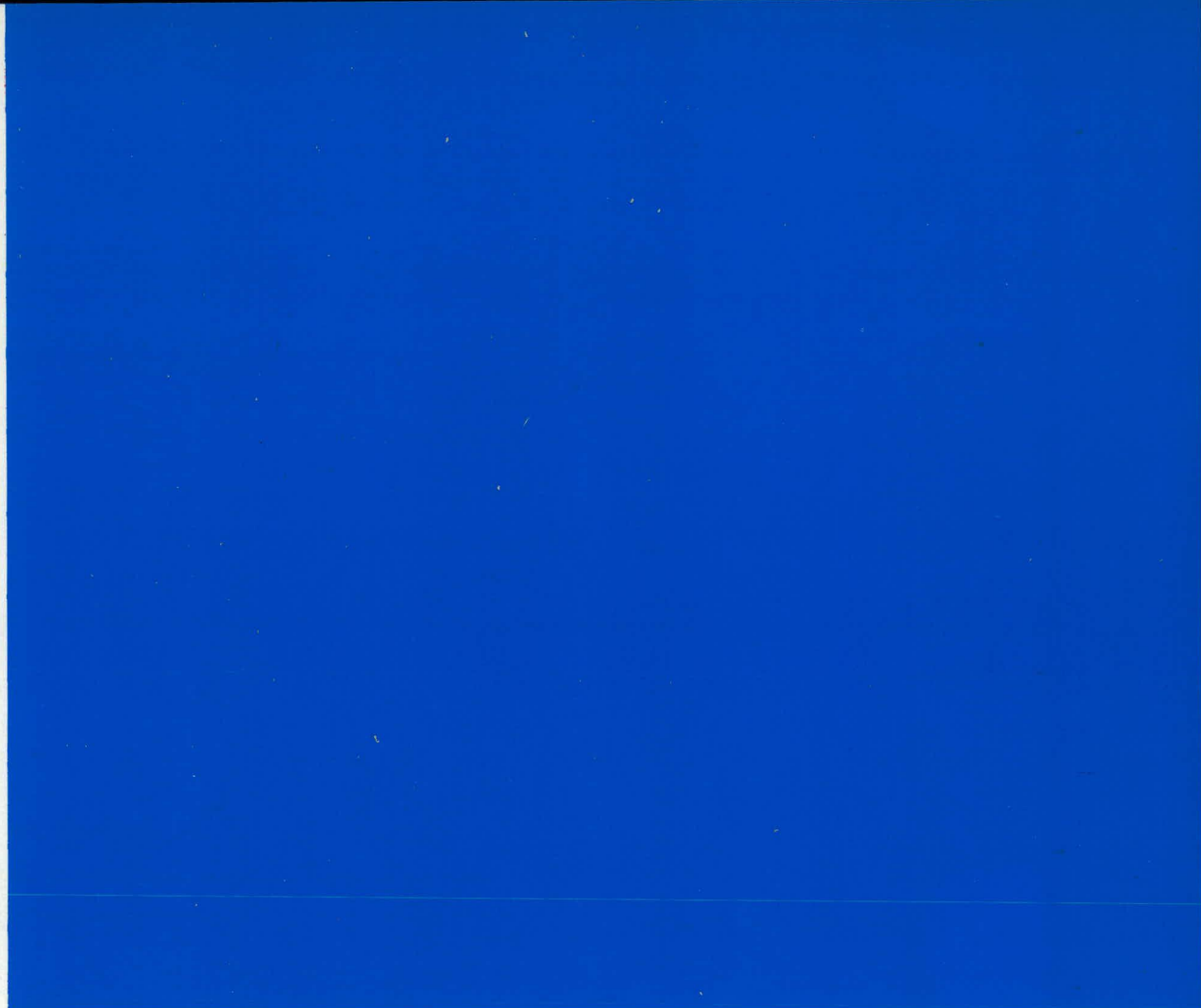

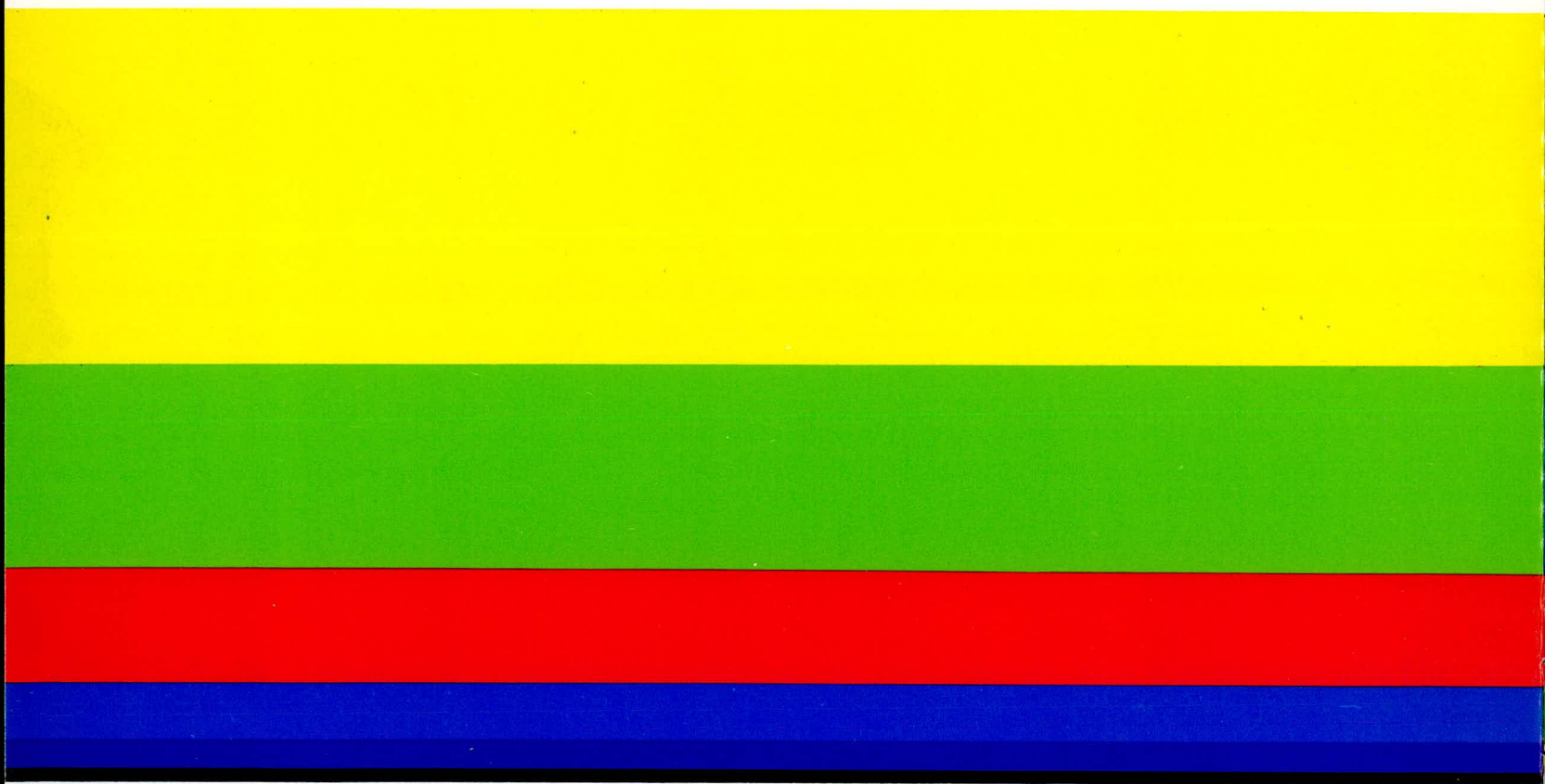

I
Het werk dat zich op deze tentoonstelling bevindt is terug te voeren tot een viertal konsepten.

De groep werken binnen één konsept moet worden gezien als een keuze uit de vele mogelijkheden die dat konsept oplevert. Met uitzondering van de zeefdrukken zijn de konsepten uitgewerkt door het beschilderen van om een vorm gespannen linnen, waarvan alleen de achterkant niet is beschilderd. De gebruikte kleurelementen zijn – weer met uitzondering van de zeefdrukken – steeds dezelfde: naast zwart en wit zijn de kleuren donkerblauw, lichtblauw, rood, groen en geel gebruikt.

In ieder kunstwerk is zowel het konsept als zodanig – alsook een specifieke toepassing van dat konsept in beeld gebracht. Het gaat om werk dat in serie is gedacht en uitgevoerd, waarvan echter ieder werk op zich staande moet kunnen blijven.

Het konsept dat aan de zeefdrukken ten grondslag ligt is nauwkeurig beschreven in het BROTT boekje: Centraal Museum Mededelingen nr 19, november 1977.

De zeefdrukken zijn gemaakt in 1976. Het overige werk op de tentoonstelling is gemaakt tussen juni 1978 en juni 1979.

Het konseptuele uitgangspunt van het werk berust op het genomen besluit niet langer werk te maken dat de beschouwer "in een handomdraai méér in de wereld van het kunstwerk geïnteresseerd doet zijn dan dat het kunstwerk zich voor de wereld interesseert".¹⁾

II

Begonnen als beoefenaren van de klassieke beeldhouwkunst groeide langzaam het besef dat deze vorm van uitoefening van het beroep van beeldend kunstenaar niet toereikend was.

De direkte aanleiding hiertoe was een toenemende belangstelling voor en betrokkenheid bij de politieke situatie in de wereld en in het direkte verlengde daarvan: in de filosofie. In verband hiermee werd de marxistische filosofie als een bruikbaar instrument herkend. De koppeling filosofie – politiek vond een parallel in de koppeling inhoud – vorm, die kan worden gezien als een van de grondproblemen van de beeldende kunst.

De ontoereikendheid van de klassieke beeldhouwkunst liet zich op een drietal nivo's formuleren:

- de kunstproductie – en daarmee het kunstprodukt – sluit niet aan bij de maatschappelijke ontwikkelingen;
- het produkt is niet toereikend ten opzichte van datgene wat er in politiek opzicht ten doel wordt gesteld;
- het beoefenen van de klassieke beeldhouwkunst levert voor de maker geen aanvaardbare sociaal-ekonomische positie op.

Wil men het voorgaande in positieve zin omzetten dan zou dat als volgt kunnen:

er van uit gaande dat men het beroep van beeldend kunstenaar niet wil verlaten, dient gezocht te worden naar

- een vorm van kunstproductie – en daarmee van kunstprodukten – die aansluiting vindt bij maatschappelijke ontwikkelingen;
- een produkt (en/of vorm van dienstverlening) dat (die) toereikend is voor datgene, wat er in politiek opzicht aan ten grondslag ligt;
- waarbij deze twee bovenstaande uitgangspunten tot een sociaal-ekonomische positie moeten leiden die aanvaardbaar is.

III

Moet het bovenstaande nu gezien worden als een louter subjektieve konstatering – waarvan de konsekwenties uitsluitend van belang zijn voor degene die ze trekt – of kan deze konstatering met de daaraan te verbinden konsekwenties gezien worden als algemeen geldend voor de situatie van de beeldende kunst van het moment?

Dat laatste lijkt het geval: gekonstateerd kan worden dat dát deel van de produktiesektor van beeldende kunst, dat zich op geen enkele wijze ten doel stelt aan te sluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen in het algemeen en bij ontwikkelingen binnen de beeldende kunst in het bijzonder, zich daarmee isoleert uit het "algemeen maatschappelijk stofwisselingsproces", zowel voor zover deze (kunst)produkten het karakter dragen van konkrete voorwerpen als voor de geestelijke inhoud, waarvan zij de drager zijn.

Wanneer een producent van (beeldende) kunst zich niet tenminste mede tot taak stelt een koppeling met maatschappelijke ontwikkelingen – en met ontwikkelingen binnen de beeldende kunst – tot stand te brengen, dan is er voor hem geen aktuele inhoud meer voorhanden waaraan vormgegeven kan worden.

Is er geen aktuele inhoud meer voorhanden, dan is er alleen nog de droom.

Geeft – in het algemeen – de afbeeldende kunst (waaronder ook abstrakt expressionisme e.d. gerekend moet worden) de beschouwer de mogelijkheid het gedroomde leven in gematerialiseerde vorm te zien, de konstruktivistiese/konkrete kunst materialiseert dat wat wordt gedacht.

De afbeeldende kunst harmonieert door middel van een aantal kunstgrepen wat in werkelijkheid onverenigbaar is en stelt zich de omkering van de werkelijkheid tot opgave. Het onderwerp – wat natuurlijk iets anders is dan de inhoud – wordt geïsoleerd van de werkelijkheid en zo weergegeven dat men het op een "nieuwe" manier ziet. Zo geeft de afbeeldende kunst een "werkelijkheid" weer die er in werkelijkheid nooit geweest is, die er nooit zal zijn en die drijft op suggestie. Rest voor de afbeeldende kunst de status van het berekende, passieve en willoos vervaardigde produkt dat nog uitsluitend bestaat in zijn zelfgenoegzaamheid als konsumptie-artikel, waarvan de inhoud zich beperkt tot het meest noodzakelijke om het produkt zijn gebruikswaarde te geven: voldoen aan de versimpelde konsumptiewensen van een anoniem en ongeïnformeerd publiek.

IV

Bezoekt men de tentoonstellingszalen van kunstenaarsverenigingen, het overgrote deel van de galerieën en tal van andere tentoonstellingsgelegenheden (alsook b.v. "beelden in de stad") dan wordt men overspoeld door golven van een blindelinge beeldproductie, die precies lijkt op beeldende kunst.

Deze beeldproductie produceert massaal afbeeldingen van kunstwerken: afbeeldingen min of meer ontleend aan datgene wat uit de kunstgeschiedenis tot ons komt.

Het kunstmatige karakter van deze massale produktie wordt benadrukt door het onbegrip – en in wezen de desinteresse – die er uit spreekt voor de ontwikkeling van de beeldende kunst als zodanig en voor de maatschappelijke ontwikkelingen die voorwaarde zijn voor die specifieke ontwikkelingen in de beeldende kunst. Door te ontlenen ontslaat de "kunstenaar" zich van de noodzaak zelf intelektuele arbeid te verrichten. Men

ontleent aan een stijl, louter om de vorm ervan; de inhoud gaat verloren.

De stijl wordt daarmee niet gezien als een stadium in een ontwikkeling en wordt losgekoppeld van die ontwikkeling; het aanvankelijke middel wordt doel; het aanvankelijke doel onttrekt zich aan de waarneming. De ontwikkeling wordt daarmee misbruikt alsof zij de vorm zou zijn. De beeldende kunst wordt gedegradeerd tot een gigantiese opeenhoping van statiese beelden, waardoor ieder bewustzijn van een zich ontwikkelend fenomeen is afgesneden.

V

De kunstkritiek in Nederland – voor wat de beeldende kunst betreft – dient scherp te worden aangevalen. Nimmer houdt zij zich op adequate wijze bezig met het formuleren van objectieve criteria voor de beoordeling van beeldende kunst in haar vele verschijningsvormen; nimmer houdt zij zich bezig met de situatie van de beeldende kunst in Nederland (de productie van meer dan 8000 beeldende kunstenaars – of wat daar voor door gaat –, de voorwaarden waaronder zij werken, de relatie van hun produkten met hun sociaal-maatschappelijk bewustzijn, het beleid van de overheid als de grootste opdrachtgever en koper van beeldende kunst, e.d.); nimmer houdt zij zich serieus bezig met de toepassingen van de beeldende kunst en haar relaties tot de zogenaamde vrije kunst. De kunstkritiek in Nederland verricht geen arbeid: zij is afgedaald naar het nivo van de recensie en van de literatuur en is daarmee als kritiek onbeduidend geworden.

Het is deze lacune die de beeldende kunstenaar – nota bene als producent – er toe dwingt zich met kunstkritiek te gaan bezig houden.

VI

Naast een reeks van doodlopende ontwikkelingen is het de lijn Cézanne, het kubisme, de Stijl, de Russische konstruktivisten, het Bauhaus, die loopt naar de hedendaagse vormen van konstruktivistiese en konkrete kunst, die de toekomst van de beeldende kunst verder zal bepalen.

Het is deze lijn binnen de beeldende kunst die heeft geleid tot de meest zuivere en heldere formuleringen met betrekking tot de mogelijkheden en onmogelijk-

heden van het materiaal waarmee de beeldende kunst werkt, met betrekking tot de plaats en functie van de beeldende kunst in de samenleving en met betrekking tot de koppelingen tussen filosofie – politiek – beeldende kunst.

Kon George Simmel schrijven "iedere kunst veroorzaakt een distantie ten opzichte van de onmiddellijkheid der dingen, zij dringt de stoffelijkheid der impulsen terug en spant tussen hen en ons een sluier, zoals het fijne blauwachtige waas dat verre bergen omringt", de konstruktivistiese/konkrete beeldende kunst zal het streven naar een dergelijke distantie waarderen als een vorm van obskurisme dat per definitie wordt afgewezen.

Mag het citaat van Simmel voor de beeldende kunst tot en met de 19de eeuw hebben gegolden (waarbij men nog vraagtekens kan plaatsen) nu is het in zijn algemeenheid, en ook in zijn intentie, achterhaald en dient het als doel bij het produceren van kunst te worden verworpen.

Kriteria met betrekking tot de konstruktivistiese/konkrete kunst moeten ten alle tijden tevens het aspect van de functionaliteit bevatten.

Daarnaast dient ten aanzien van de konstruktivistiese/konkrete kunst – als enige vorm van werkelijk abstrakte kunst – de mate waarin het produkt de theoretiese uitdrukking is van materiële verhoudingen mede als criterium te worden gehanteerd.

Het doel van de konstruktivistiese/konkrete kunst is het zo helder mogelijk behandelen van de gegevens, het materiaal zo geobjektiveerd als mogelijk toe te passen en zoveel als mogelijk iedere dubbelzinnigheid te voorkomen.

De konstruktivistiese/konkrete kunst "dringt het individualistiese terug, ten gunste van het individu" (Max Bill).

- 1) Vrij naar Bertold Brecht: Mi-Te. Het boek der Wendungen.
Sunschrift 108, blz. 165.

BROTT BIRGITTE JANSSEN
OTTO HAMER

Utrecht, juni/juli 1979.

Uitgave: Centraal Museum - Utrecht

Druk : Elinkwijk b.v. Utrecht

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

4 KONSEPTEN

BROTT **BIRGITTE JANSSEN**
OTTO HAMER